

(A táblázat első számsorában a telítéssel járó többletköltségek szerepelnek a választék átlagos árának százalékában, míg a másodikban a becsülhető élettartam meghosszabbodás van a kezeletlen anyag élettartamának százalékában kifejezve.)

Fateltelőiparunk gazdasági jelentőségére, illetve a telítés által elért megtakarításra vonatkozóan pl. az elmúlt év adatai alapján végzett számítások azt mutatják, hogy a várható élettartam növekedésével járó anyagmegtakarítás mintegy 90—120 000 m³-re, értéke 50—60 000 000 Ft-ra becsülhető.

A faanyagvédelem további előnye, hogy a tartósítással egyébként kis természetes tartósságú fajfajtát tehetünk a legtartósabb faanyag teljes értékű helyettesítőjévé. Erre a közvetett „minőségi fatakarakósság”-ra legjellemzőbb példa a bükk anyagnak talpfa és váltótalpfá céljaira való felhasználása.

**

Faanyagellátásunk javítása, a fatakarakósság fokozása érdekében végzett sokoldalú munka csak akkor lehet teljes és eredményes, ha minden gomba-, rovar-, vagy tűzkárosításnak kitett faanyagot megfelelő anyaggal és eredményes módon védve tárolunk és építünk be végleges felhasználási helyére.

Ezért nem volna szabad a faanyagvédelemről lemondani még akkor sem, ha ez egyrészt a bevezetésénél többlet-költséget jelent, másrészt esetleg az eljárástól függő hosszabb-rövidebb időre bizonyos készlet biztosítását követeli meg.

Az elmondottakban elsősorban a megelőző-, kémiai faanyagvédelem jelentőségét, lehetőségét és eredményeit világítottuk meg. Főképpen a lehetőségeket kell ismételtlen hangsúlyozni, mert a jelentős eredmények mellett — véleményünk szerint — még több olyan terület van, ahol a faanyagvédelem fejlesztése kívánatos és lehetséges volna.

Fatakarakósság a MÁV-nál, különös tekintettel a járóműfenntartásra

JÓZSA GYÖRGY

okl. gépészmérnök

A Magyar Államvasutak az ország legnagyobb műszaki üzeme, s mint ilyen, egyik legnagyobb műfafogyasztója. Népgazdaságunk azonban fában szegény, úgy hogy a vasút faigényét nem tudja kielégíteni. A MÁV műfaszüksége nagy részét, sajnos, külföldről kénytelen beszerezni.

E főokok kötelezik a MÁV-ot arra, hogy a fatakarakósságot állandóan elsőrendű súlyponti kérdésként kezelje és szünet nélkül keressen és kutasson olyan újabb megoldások után, amelyek az utóbbi időben külföldről is mind nehezebben beszerezhető faanyagokat — lehetőleg hazai termelési, ill. előállítási — más anyagokkal pótolják, illetve a felhasználásra kerülő faanyagmennyiséget csökkentsek.

Felhasználási helyek szerint a legnagyobb fafogyasztók:

1. A vasúti pályafenntartási,
2. a vasúti távközlés és biztosítási és
3. a vasúti járómű- fenntartási szolgálatok.

A pályafenntartás és távközlés területein feltárt fatakarakóssággal e helyen most nem kívánok részletesebben foglalkozni, csak a kimagasló eredményeket említem meg.

A talpfáknak vasbeton aljakkal való helyettesítése folyamatban van és újabb módszerek (pl. előfeszített acélbetétek, műszakilag helyesebb alak, megfelelőbb sínleerősítés stb.) alkalmazásával a vasbeton aljak felhasználási köre állandóan növekedik. A távközlésre szolgáló vezetékoszlopoknak vasbeton lábakkal való felszerelése nemcsak fatakarakósságot eredményez, hanem nagymértékben gazdaságos is, mert ezáltal egyrészt a vezetékoszlopok faanyagának mintegy 30 százaléka megtakarítható, másrészt a vezetékoszlopok élettartama növelhető.

Fűrészáru fogyasztás szempontjából azonban a MÁV-nál legelsőhelyen a járóműfenntartás áll. Ennek a műfának a forgalom biztonsága és egyéb népgazdasági okok miatt még jó minőségűnek is kell lennie! Ez teszi szükségessé, hogy a járóműfenntartás fatakarakósságának időszerű kérdésével részletesebben foglalkozzunk.

A következőkben azokat a módozatokat, szempontokat és törekvéseket ismertetem, amelyek e területen fatakarékosságot eredményeztek, illetve amelyek révén további fatakarékosság érhető el.

1. Fatakarékosság a szállítás és raktározás során

A fával való takarékoskosságot a szállításnál, ill. a raktározásnál kell kezdeni.

Szállításnál és raktározás közben a műfát kíméletesen kell kezelni. A raktározást szakszerűen kell végezni. Helyes máglyázással a fa minőségét még javítani is lehet; helytelen máglyázással le lehet rontani. A vastagabb darabok homloksíkját (bütüjét) homlokléccel v. olajfestéssel kell ellátni, a bütürepedések tovaterjedését kapcsokkal, ill. helyes bemáglyázással meg kell akadályozni. Szállítás közben, vagy a máglyákban lévő műfát be kell fedni, meg kell árnyékolni, szűfertőzéstől, talajnedvességtől stb. meg kell óvni. Szállítás közben esetleg megázott fűrészárut nem szabad azonnal végleges máglyába rakni.

2. Szárítás a fatakarékosság szolgálatában

A vasúti kocsik a statikai terhelésen felül nagyfokú dinamikai igénybevételnek vannak kitéve. Nyers fából épített kocsi csapozása hamar kilazul, emiatt a szerkezet idő előtt tönkremegy. Ezért a vasúti kocsik építéséhez és fenntartási munkáihoz kizárólag légszáras faanyagot szabad csak felhasználni.

A személyszállító és fedett teherkocsikhoz 10—12 százalékos, a nyitott teherkocsikhoz és valamennyi kocsi időjárásnak kitett faalkatrészéhez (pl. lépcsődeszka) 14—16 százalékos légszáras faanyag szükséges.

A természetes szárítás, a 2—3 évi szükségletnek megfelelő nagy készlettartás miatt gazdaságtalannak bizonyult és a korszerű mesterséges szárítás került előtérbe.

Járműjavító üzemek részben már el vannak látva korszerű szárítóberendezéssel, részben azok létesítése folyamatban van.

3. Fatakarékosság a szabásnál

A járműfenntartási munkák óriási választéka, a sokféle kocsisorozat, az egyes kocsisorozatokhoz tartozó azonos rendeltetésű alkatrészek gyakori különbözősége rendkívüli ügyességet, nagy szakmai tudást és rátermettséget követel a faszabásztól. Minden darabhoz a legmegfelelőbb méretű és minőségű anyagot kell felhasználni. A kisebb darabokat elsősorban hulladékból kell készíteni.

Az üzem fagazdálkodásának határfoka nagyrészt függ a faszabász szakszerű munkájától!

4. Tartósítás, mint a fatakarékosság egyik eszköze

A vasúti kocsik, különösen a nyitott kocsik rendkívüli mértékben ki vannak téve az idő viszontagságainak s különösen a nedvesség romboló hatásának. Ezért célszerű a kocsi farészeinek tartósítása azokon a helyeken, ahol annak egyéb akadálya nincs.

A kocsi faalkatrészeinek mérgező fémsókkal való telítése — tekintettel a szállítandó termékekre — nem jöhet számításba. A kocsi faalkatrészeit általában olajtélítéssel tartósítják. A nyitott kocsik telített bükk padlójának élettartama legalább 12 év. A telítetlen erdeifenyőé kb. 6 év.

A telített bükkpallókkal szerzett kiváló eredmények alapján az erdei fenyőpallók telítését is tervbe vették, amivel további fatakarékosság érhető el, mert a tartósabb telített pallókat csak nagyobb időközökben kell cserélni.

Kísérletek folytak a nyitott kocsik oldalburkolatának telített bükkfából való készítésére is. Az általában kedvező eredményt adó kísérletet 400 kocsival végezték el.

Itt említhető meg, hogy a Jároműjavítók műhelyeinek padlóburkolatát is legnagyobb részben saját gyártmányú hulladékból készült telített kocka képezi.

5. Fa helyettesítése más anyagokkal

Favázás kocsik átépítése acélvázásra. A régebbi építésű favázás kocsik acélvázásra való átépítése kocsinként mintegy 10—15 m³. nagyrészt jóminőségű tölgyfa megtakarítását eredményezi. Több száz ilyen személykocsi átépítése most indult meg. Az azonnal jelentkező famegtakarításon felül elmarad az a fafogyasztás is; amely e kocsik későbbi fenntartási munkáihoz lett volna szükséges.

Lépcsődeszkák és hídállók helyett acélrácsok. Személyszállító kocsik lépcsődeszkái, tartány és teherkocsik hídállói helyett acélrácsok alkalmazása kipróbálás alatt

áll. Pozitív eredmény esetén e téren nagyobb mennyiségű I. oszt. tölgydeszka megtakarítása válik majd lehetővé.

Faajtók helyett acélajtók alkalmazása. A személyszállító kocsik oldalajtói és különösen régebbi fedett teherkocsijaink ajtóit legnagyobb részben favázások. A kocsik átépítése alkalmával ezeket mind acélvázásokra, ill. acéllemezből sajtoltakra cserélik ki. Az acélvázásokat lehetőleg acéllemez borítással látják el. E téren már eddig is elért fatakarakósság jelentős.

Fa ülésvázak helyett acélvázak. A fapados kocsik fa ülésvázait első átépítésük alkalmával acélvázásokra építik át. Az e célra szükséges acélanyag általában öcskából, ill. hulladékból, tehát gyakorlatilag értéktelen anyagból kerül ki, ezért ennek az átalakításnak népgazdasági előnye kétszázszoros jelentkezik.

Kocsik belső burkolatának helyettesítése. A személyszállító kocsik belső deszkafalait, ill. faburkolatát a kocsik átépítése alkalmával keményfakeretre erősített 4—6 mm-es rétegelt falémezre cserélik ki; ami az eddigi fafogyasztáshoz képest megtakarítást jelent.

Legújabbban a rétegelt falemezeknek egyéb anyagokkal (bakelitből, ill. vinilszármarékokból készült lemezek, nemesített műfák, klf. rost, ill. forgácslemezek, fémborítású lemezek stb.) való helyettesítésére világszerte folynak kísérletek.

Padlódeszka helyettesítése. A teherkocsi-padlót — kevés kivételtől eltekintve — ez idő szerint továbbra is fából célszerű készíteni, mert eddig nem sikerült olyan anyagot találni, amely szilárdság, rugalmasság és általában fizikai sajátosságok szempontjából a fát e helyen pótolni tudná.

A személyszállító kocsik padlójának más anyagokkal való pótlására azonban kísérletek folynak. Ha beválnak, e téren is jelentős fagegtakarítás fog majd jelentkezni.

Ablakkeretek. A faablakos személyszállító kocsikat átépítésük alkalmával könnyűfém ablakkeretekkel látják el. Utóbbi időben törekvések tapasztalhatók a zárkereteknek fémből való készítésére is. Az itt elért fatakarakósságot jelentősen növeli az a mennyiség, ami a faablakok gyakori fenntartási munkái során ezentúl elmarad. Kísérletek folynak más műanyagokkal is.

Fékbódé, fékbódéajtók. Hazai kocsijaink fékbódéi, fékbódéajtói majdnem kizárólag fából készültek. A kocsik átépítése alkalmával ezeket a jövőben acélból fogják készíteni, ami a fafogyasztás számottevő csökkenését fogja majd eredményezni.

Rinfuza lapok. Az ömlesztett áruk szállításánál az ajtónyílás elzárására szolgáló „rinfuza” lapok eddig kizárólag fából készültek. Tervbevétték ezeknek acélból való készítését, ami nagyobb mennyiségű fenyődeszka megtakarítását fogja eredményezni.

Berendezési tárgyak. Személyszállító kocsiknál az asztalok, poggyásztartók, WC ülések, ülésfedelek stb., teherkocsiknál a gyümölcsrácsok stb. eddig fából készült alkatrészeinek más anyagból való készítésére kísérletek folynak.

Az 5. pontban csak a fontosabb fatakarakóssági lehetőségeket soroltuk fel; a kocsifenntartás és ötletes újítások során a fatakarakósságnak még sok lehetősége van.

Erdemes megemlíteni, hogy jelentős mennyiségű fagegtakarítást eredményeztek azok az elfogadott újítások, amelyek a poggyászkocsikban a kutyaketrecek, a személykocsik „nemdohányzó” szakaszaiban a hamutartók elhagyását javasolták.

Az elérhető legnagyobb fatakarakósság azonban csak akkor fog jelentkezni, ha a szükséges helyettesítő anyagok a felhasználó üzemekben rendelkezésre állanak. Ezt gondos tervezéssel, nagy előrelátással és helyes szervezéssel kell megoldani.

6. A méretek csökkentése

A régebbi építésű vasúti kocsik alkatrészeit gyakran indokolatlanul túlméretezték, ami mind az építésben, mind a fenntartásban anyagpazarlást eredményezett. Ezenfelül az ilyen anyagfeleslegesen megnövelte a kocsik súlyát s végeredményben a kocsik vontatásakor szénpazarlást is okozott. A vasút tehát többszörösen is ráfizetett az ilyen hibákra.

A szocialista gazdasági rendben, elsősorban az újító mozgalmon keresztül sorra jelentkeztek ezek a hibák.

Ennek során sok fából készült, túlméretezett alkatrész változtatta meg alakját és méreteit, mindenkor a műszaki szempontok legteljesebb figyelembevételével.

A régebbi kocsik általában 1/2"-os belső burkolatdeszkázata helyett a kocsik 4, ill. 6 mm-es rétegelt lemezborítást kaptak,

a nehéz és terjedelmes lámpaalátétek elmaradtak,

az eddigi gyakorlattal szemben a fapados kocsik kisebb igénybevételnek kitett háttámlécei az üléseknél kisebb vastagsági méretben készülnek.

a díszlécek, párkánylécek, fedlécek, zárólécek stb. egyszerűbbek és könnyebb kivitelűek lettek.

7. Hulladék, ill. ócskafa felhasználása

Nagy szerep jut a vasúti kocsik fenntartási munkái során a hulladékfa és a kocsikból visszanyert ócska-, használható faanyag felhasználására.

A vasútnál általános érvényű elv az, hogy csak azt a faanyagot szabad alárendeltek célra (pl. tüzelésre, begyűjtásra) felhasználni, amelyek semmi ipari célra már nem alkalmas.

A hulladék gazdaságos felhasználására csak egy példát említek, amely ötletessége és nagy gazdasági előnye révén a legjelentősebb: a személykocsi padló járófelületeinek parkettázását. Az e célra szükséges parketták méretei és szerelésük módja az egységes gyártás és szerelés biztosítására szabványba került. A parketta hulladékból, tehát gyakorlatilag értéktelen anyagból készül, s ennek ellenére tartósság és fenntartás szempontjából jobb az eddigi megoldásoknál. E módosítás kihatása a fatakarakosságra nagy jelentőségű.

8. Méretre rendelt faanyag beépítése

Jelentős famegtakarítást eredményez a vasúti teherkocsi padlóknál az a körülmény, hogy a darabokat beépítési hosszúságukban termelik, s így azok hosszvesztés nélkül építhetők be. Ezen a réven a MÁV-nál évi kb. 500 m³ a famegtakarítás. További megtakarítás adódik a rönkök hosszolásánál, mert nagyobb hosszválaszték esetén általában jobb a rönkök fakihozatala.

Elmondottak alapján javasoltuk, hogy a népgazdaság más szektorai (pl. az épületasztalosok) részére is biztosítsák a mostani 25 cm-es hosszfokozat helyett a beépítési méretek gyártása, de illetékesek szerint, termelési nehézségek miatt ez nem volt megvalósítható.

9. Összefoglalás

Az elmondottak összegezése és kiértékelése után megállapítható, hogy a fatakarakosságot a Vasút súlyponti kérdésként kezeli, s abban eddig is jelentős eredményeket ért el. De egyes helyeken még vannak feltáratlan területek, s különösen a műanyagfelhasználás terén még csak a kezdet kezdetén vagyunk! Itt még nagyon sok a tennivaló!

A fatakarakosság fokozására javítani kell a fűrészárúk szállítása és raktározása munkáját, sürgősen meg kellene építeni a még hiányzó faszárítóberendezéseket és ki kellene terjeszteni a termelési hosszúságban felhasználásra kerülő faalkatrészek körét.

A fának más anyagokkal való helyettesítése kérdését pedig állandóan fokozott figyelemmel kell kísérni, s beható kísérleteket kell folytatni a rohamosan fejlődő műanyagipar termékeivel és a különféle rost-, ill. forgácslemezekkel, mert e téren a fával való takarékosságban még további nagy eredmények várhatók.

Olvasd, terjeszd

az ERDŐGAZDASÁGOT

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Fél évre 15 forint, egész évre 30 forint